МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

ISSN 3083-6557 print

НАУКОВІ ПРАЦІ МАУП

Проблеми модернізації України

Випуск 1 (48), 2025

Київ
2025

УДК 330-339; 321.7; 159.9
М58

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом (протокол № 4 від 28.05.2025)

Редакційна колегія:
С. В. Храпатий (голова), д-р фіз.-мат. наук, проф.
І. А. Семенець-Орлова, д-р наук з держ. упр., проф.
Я. М. Раєвська, д-р психол. наук, проф.
С. О. Лисенко, д-р юрид. наук, проф.
А. І. Федосов, д-р мед. наук, проф.
М. І. Зубрицький, д-р. юрид. наук
О. М. Гордієнко, канд. техн. наук
В. І. Меджебель (*Чуєнко*), канд. юрид. наук
Л. М. Крива, канд. істор. наук
І. М. Капеліста (виконавчий редактор), канд. наук з держ. упр.
Є. Я. Черняк

Матеріали подано в авторській редакції.
Відповідальність за зміст та орфографію матеріалів несуть автори.

Міжрегіональна Академія управління персоналом.
М58 Наукові праці МАУП. Проблеми модернізації України / редкол.: С. В. Храпатий (голова) [та ін.]. Вип. 1 (48). Київ: Міжрегіональна Академія управління персоналом, 2025. 686 с. Бібліогр. в кінці ст.

У збірнику висвітлено матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції "Розбудова інноваційних економіки, менеджменту та освіти в умовах нової соціальної реальності" (Київ, Міжрегіональна Академія управління персоналом, 20–22 травня 2025 р.).

Наведено тези доповідей учасників науково-практичної конференції МАУП з проблематики широкого кола аспектів процесу системної модернізації України.

Для науковців, громадсько-політичних діячів, студентів, а також усіх, хто цікавиться розвитком Української держави і світовим досвідом проведення модернізаційних процесів.

Видається з 2001 року.
Періодичність: 1 раз на квартал.
Засновник: *ПрАТ "ВНЗ "Міжрегіональна Академія управління персоналом".*
УДК 330-339; 321.7; 159.9

© Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2025

О. В. Калініченко
Оцінка рівня економічної безпеки України *582*

У. Р. Копілева-Ромащенко, О. О. Корогодова
Міграційна політика України: економічні та соціальні аспекти *585*

Ю. В. Сервецька
Сутність свідомості і самосвідомості, як філософської категорії *587*

С. О. Горностаєв
Політика та стратегії у сфері екологічної безпеки *590*

А. О. Малахов
Роль та місце прогнозування ризиків у забезпеченні національної безпеки України *592*

А. В. Сердеженко
Інноваційні технології, як інструмент національної безпеки *594*

І. В. Сервецький, А. Леоненко
Стратегія захисту клієнта *596*

І. В. Сервецький, А. Приходько
Історія створення та розвиток адвокатури України *598*

І. В. Сервецький, Б. Таранець
Запровадження адвокатської спеціалізації *600*

І. В. Сервецький, Г. Л. Крижанівська
Проблеми адвокатського запиту *602*

І. В. Сервецький, В. О. Лонська
Адвокатське самоврядування *604*

І. В. Сервецький, А. Андрущенко
Адвокатська таємниця *605*

І. В. Сервецький, С. Синявська
Проблеми залучення адвоката до негласного співробітництва *608*

І. В. Сервецький, В. В. Мегей
Людський капітал як фактор національної безпеки: виклики міграції та демографічної кризи в Україні *610*

І. В. Сервецький, Н. Черненко
історичні засади історії адвокатури в Україні *612*

І. В. Сервецький, І. О. Богініч
Щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій під час розслідування злочинів, пов'язаних з корупцією *614*

І. В. Сервецький, Д. Звіздецька
Деякі проблеми адвокатської етики *620*

І. В. Сервецький, М. О. Мітясов
Порядок набуття прав адвоката *621*

2. Про імміграцію : Закон України від 07.06.2001 № 2491-III (станом на 6 лют. 2025 р.) [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2491-14#Text
3. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства : Закон України від 22.09.2011 № 3773-VI (станом на 6 лют. 2025 р.) [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17#Text
4. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту : Закон України від 08.07.2011 № 3671-VI (станом на 3 серп. 2023 р.) [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3671-17#Text
5. *Корогодова О. О., Бабанина О. С.* Оцінка впливу міжнародної міграції на розвиток економіки України. *Економічний вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут"*. 2014. № 11. С. 47–53.
6. *Marchenko V., Milović N., Hrechko A., Korohodova O., Dergaliuk B., Elrabay'a D.* Impact of Migration Processes on Changes in the Volume and Redistribution of Municipal Waste in European Countries // IEEE 3rd International Conference on System Analysis & Intelligent Computing (SAIC). 2022. P. 15–21. DOI: 10.1109/SAIC57818.2022.9922917
7. Як змінилася міграція з України та якими будуть наслідки – BBC News Україна [Електронний ресурс]. *BBC News Україна*. Режим доступу: https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c93px84133jo
8. Уряд вніс зміни до Стратегії державної міграційної політики до 2025 року [Електронний ресурс]. *Укрінформ*. Режим доступу: https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3815815-urad-vnis-zmini-do-strategii-derzavnoi-migracijnoi-politiki-do-2025-roku.html

Ю. В. СЕРВЕЦЬКА

викладач Гостівського фінансово-економічного правового коледжу МАУП

СУТНІСТЬ СВІДОМІОСТІ І САМОСВІДОМОСТІ ЯК ФІЛОСОФСЬКОЇ КАТЕГОРІЇ

Проблема свідомості та самосвідомості є однією з центральних у філософській традиції, оскільки вона стосується самої сутності людського буття, здатності до мислення, саморефлексії й морального вибору.

Поняття свідомості і самосвідомості як ключових філософських категорій, що мають вирішальне значення для розуміння природи людини, її пізнавальної діяльності та моральної саморефлексії. Проаналізовано основні підходи до трактування свідомості у філософії — ідеалізм, матеріалізм та дуалізм — з акцентом на їх онтологічні та гносеологічні аспекти. Особливу увагу приділено самосвідомості як вищій формі духовного розвитку індивіда, здатного до самоаналізу, самопізнання та усвідомлення власної ідентичності.

У тезах підкреслюється взаємозв'язок між свідомістю і соціальними чинниками — мовою, культурою, міжособистісною комунікацією — що зумовлюють процес формування свідомої особистості. Автор також звертається до сучасних наукових підходів у вивченні свідомості, таких як когнітивна наука та нейрофілософія, розширюючи класичне філософське бачення цього явища.

Свідомість як філософська категорія. У філософії свідомість трактується через три основні підходи:

Ідеалізм: Платон стверджував, що душа, маючи свідомість, здатна пізнавати істини ідеального світу (Платон. Держава, Кн. VII) [1]. Гегель у Феноменології духу розглядає свідомість як момент саморозвитку абсолютного духу через діалектику визнання [2].

Матеріалізм: Карл Маркс і Фрідріх Енгельс у Німецькій ідеології наголошували, що "не свідомість визначає життя, а життя — свідомість" [3].

Дуалізм: Рене Декарт у Роздумах про першу філософію розділяє тіло і свідомість, називаючи її незалежною мислячою субстанцією (res cogitans) [4].

Самосвідомість — вища форма свідомості, яка передбачає здатність суб'єкта бути об'єктом власного пізнання, що забезпечує внутрішню рефлексію, моральну автономію й усвідомлення ідентичності [5].

Феноменологія і аналітична філософія про самосвідомість. Е. Гуссерль стверджував, що свідомість завжди інтенціональна, тобто спрямована на об'єкт, і не існує "в собі" [6].

Ж.-П. Сартр у Бутті і ніщо писав, що свідомість завжди усвідомлює себе, навіть у нерефлексивному акті сприйняття [7].

Теорії вищого порядку (Розенталь, Дженнаро) пояснюють свідомість як знання про свій ментальний стан [8].

За новими нейрофізіологічними даними, свідомість пов'язана переважно із задніми сенсорними зонами мозку, а не лише з префронтальною корою [9].

Вчені аналізують можливість штучної свідомості, зокрема у межах нейроморфного проєктування, як-от у працях Девіда Чалмерса [10].

Формування свідомості тісно пов'язане із соціальними чинниками — мовою, культурою, взаємодією, що визначають межі індивідуального досвіду [11].

Свідомість і самосвідомість виступають фундаментальними філософськими категоріями, без осмислення яких неможливе цілісне розуміння природи людини, її духовного становлення, соціального буття й інтелектуального потенціалу. Упродовж історії філософської думки ці поняття зазнали багатьох інтерпретацій, що зумовлюється складністю і багатовимірністю їхньої сутності.

Філософський аналіз свідомості демонструє існування кількох основних парадигм:

Ідеалістична концепція трактує свідомість як первинну, духовну реальність (Платон, Гегель), пов'язану з буттям Абсолюту або сфери ідей.

Матеріалістичний підхід (Маркс, Енгельс) підкреслює вторинність свідомості, її зумовленість соціально-економічними умовами буття.

Дуалістична модель (Декарт) визнає незалежне існування мислячої субстанції, що не тотожна матеріальному тілу.

Водночас, сучасна філософія акцентує на інтегративному підході, що об'єднує елементи онтології, гносеології, феноменології та етики. Особливе місце займає самосвідомість — як здатність суб'єкта до рефлексії, усвідомлення себе як окремої, неповторної істоти, що володіє внутрішньою автономією і здатністю до морального вибору.

У феноменологічному підході (Гуссерль) свідомість розглядається як інтенціональне спрямування на об'єкт, а у працях Сартра — як постійна відкритість і самопрозорість буття. Теорії вищого порядку, представлені Розенталем та Дженнаро, спрямовані на пояснення того, як свідомість "знає про саму себе", що особливо важливо для сучасного когнітивного аналізу мислення.

Сучасні міждисциплінарні дослідження (когнітивна наука, нейрофілософія, техноетика) розширюють горизонти класичного філософського аналізу свідомості, зокрема:

- нейронаука фіксує участь конкретних ділянок мозку в утворенні усвідомленого досвіду;
- когнітивна психологія досліджує зв'язок між ментальними станами та поведінкою;
- технологічні дослідження піднімають питання про можливість створення штучної свідомості, що вимагає нових етичних рамок для її осмислення.

Соціальна обумовленість свідомості та самосвідомості — ще один важливий аспект, що засвідчує роль мови, культури, комунікації та суспільного середовища у формуванні особистості. Ці чинники не тільки структурно оформлюють свідомість, а й надають їй змісту, формують ціннісні орієнтири та світоглядну позицію.

Таким чином, свідомість і самосвідомість:

- мають як онтологічну (буттєву), так і гносеологічну (пізнавальну), етичну й соціальну природу;
- є не лише продуктами еволюції мислення, а й критично важливими механізмами людського розвитку в контексті сучасної цифрової цивілізації;
- вимагають нового філософського переосмислення у світлі інтенсивних технологічних та культурних змін XXI століття.

Особливу актуальність набуває ідея самосвідомості як основи людської гідності, що забезпечує автономію суб'єкта у світі надмірної зовнішньої інформації, маніпуляцій та штучного інтелекту. У цьому контексті філософське осмислення свідомості стає не лише теоретичним завданням, а й практичним викликом для збереження людяності, свободи волі й духовної цілісності людини.

Джерела

1. Платон. Держава. Кн. VII. https://iep.utm.edu/plato
2. *Hegel G. W. F.* Phenomenology of Spirit. https://en.wikipedia.org/wiki/The_Phenomenology_of_Spirit
3. *Маркс К., Енгельс Ф.* Німецька ідеологія. https://www.marxists.org
4. *Декарт Р.* Meditations on First Philosophy. https://www.britannica.com
5. *Захаві Д.* Subjectivity and Selfhood: Investigating the First-Person Perspective
6. *Husserl E.* Ideas Pertaining to a Pure Phenomenology. https://plato.stanford.edu
7. *Sartre J.-P.* Being and Nothingness. https://iep.utm.edu/sartre/
8. *Rosenthal D. M.* Higher-Order Theories of Consciousness. https://plato.stanford.edu/entries/consciousness-higher/.
9. Нейронаука про свідомість: роль задньої сенсорної кори мозку Стаття в журналі Frontiers in Cellular Neuroscience:
10. Consciousness: New Concepts and Neural Networks.
11. Девід Чалмерс про штучну свідомість Відеоінтерв'ю на YouTube: Artificial Consciousness — David Chalmers.